

לבעלי דינין שיעמדו לפני הדיינים.

[ועל אף שדרשנו לעיל שפסוק זה מדבר בעדים, הרי אין הכוונה למעט את בעלי הדינים, אלא לרבות גם את העדים].

אמר רבי יהודה: שמעתי, שאם רצו הדיינים להושיב את שניהם — מושיבין; איזהו האסור לשבת? — שלא יהא אחד מבעלי הדין יושב ואחד עומד. אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו הדיין: קצר דברך!

דבר אחר: "בצדק תשפוט עמיתך" — הוי דן את הברך לכף זכות. והיינו, שאין הפסוק מדבר בבעלי דין הבאים לפני הדיין, אלא הוא הדרכה, למי שרואה את חברו עושה דבר מה שאפשר להעריכו כעבירה ואפשר להעריכו כמעשה זכות, שעליו להכריע את הספק ולדונו לצד זכות, ולא לחושדו במעשה עבירה.

תני רב יוסף: "בצדק תשפוט עמיתך", 'עמיתך' משמעו 'עם שאתך'. מי שאיתך בתורה ובמצוות — השתדל לדונו יפה! ולקמן מבואר שאם יש לדיין דון כמה דינים עליו לדון את דינו של תלמיד חכם בתחילה, כי יש לו זכות קדימה.

[ומביאה הגמרא מעשה שבו הקדימו את דינו של תלמיד חכם]:

רב עולא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן.

שלא ליה רב יוסף לרב נחמן להודיעו: עולא — חברנו, עמית בתורה ובמצוות!

אמר רב נחמן ותמה: למאי שלא לי רב יוסף הודעה שכזאת? וכי כוונתו לחנופי ליה, שישא חן בעיני?

הדר אמר רב נחמן, כנראה שכוונתו של רב יוסף היתה להודיעני זאת, כדי למישרא בתיגרית. להקדים לדון את דינו לפני דינים אחרים, בזכות היותו תלמיד חכם.

אי נמי, כוונתו של רב יוסף היתה למקרה ל-ב של שודא דדייני, שהדיין צריך להכריע לפי ראות עיניו למי לתת, משום שהדבר אינו יכול להיות מוכרע לפי הדין [וכגון: מי שצווה את נכסיו לאדם בשם מסוים, ובאו שני אנשים בעלי אותו השם, ואי אפשר להכריע מי הוא הזוכה. ואז מכריע הדיין כראות עיניו]. ולפיכך הודיעו רב יוסף שעולא ראוי לקבל, בהיותו חכם וצדיק.

אמר עולא: מחלוקת רבי יהודה וחכמים אם חייבים בעלי הדין לעמוד לפני הדיינים, היא רק בבעלי דינין. אבל בעדים, דברי הכל — בעמידה! דכתיב "ועמדו שני האנשים".

התחייבות הבעל דין לנהוג לפי עדות העד האחד.

אבל במקום שעד אחד נאמן מן התורה, כגון במיתת הבעל ובעדות על סוטה שנטמאה, שעליו אמרו שהוא נאמן כשניים, הרי הוא חייב בקרבן שבועת העדות, אם הוא עד כשר.

את עדותו], הוא יהיה פטור מקרבן שבועת העדות, כיון שהוא אינו עד, אלא נאמן בלבד!

אך הביא רע"א את דברי הר"ן בשם הירושלמי, שגם אם קיבל עליו עד אחד כשר אין בו חיוב שבועת העדות, וביאר, שהטעם הוא מחמת שקבלת הבעל דין אינה נותנת תוקף לעדות העד האחר בתורת עדות, אלא היא רק

וילפינן בגזרה שוה דהיינו עדים.

אמר רב הונא: מחלוקת רבי יהודה וחכמים היא רק בשעת משא ומתן של הדיינים. אבל בשעת גמר דין, דברי הכל — דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה. דכתיב: "וישב משה לשפוט את העם — ויעמוד העם!"

לישנא אחריןא:

מחלוקת בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין, דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה. דהא עדיב, כגמר דין דמו, וכתיב בהו "ועמדו שני האנשים".

דביתהו [אשתו] דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן. אמר רב נחמן היכי נעביד? אי איקום מקמה — מסתתמן טענתיה דבעל דינא, כשיראה כיצד אני מכבדה. ואי לא איקום מקמה, הרי אשת חבר היא, ואשת חבר הרי היא כחבר, שמצוה לקום לכבודה?!

אמר ליה רב נחמן לשמעיה [משרתו]: צא ואפרח עלי בר אוזא ושדי עלוואי [הפרח עלי בר — אוזא וזרקוהו עלי], ואיקום, ובכך אקום מפניה, מבלי שבעל דינה יבחין בכך, היות והוא יחשוב שקמתי מחמת פריחת הבר — אוזא.

ותמהינן: מה הרויח רב נחמן במעשהו? והאמר מר: מחלוקת בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין, דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה. ואם כן, היה חייב רב נחמן לשבת מכה דין זה. וכיצד הוא נעמד?

ומתריצין: דיתיב רב נחמן כמאן דשריה מסאני, שישב בשעת הפרחת הבר — אוזא כמו מי שמתיר נעליו, שאינו עומד ואינו יושב, ואמר בקצרה: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב!

אמר רבה בר רב הונא: האי צורבא—מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי — מותבינן ליה לצורבא מדרבנן, עומדים הדיינים על כך שהוא יישב. ולעם הארץ נמי אמרינן ליה: תיב! אבל, ואי קאי העם הארץ ועמד בפני הדיינים, לית לן בה. אין אנו חוזרים ופונים אליו בבקשה לשבת כשם שאנו פונים אל התלמיד חכם.

רב בר שרביא הוה ליה דינא קמיה דרב פפא. אותביה רב פפא לרב בר שרביא, ואותיב נמי לבעל דיניה. אתא שליחא דבי דינא, כטש ביה, בעט, ואוקמיה לעם הארץ, ולא אמר ליה רב פפא לעם הארץ: תיב!

ומקשינן: היכי עביד רב פפא הכי? והא מסתתמן טענתיה דעם הארץ!

אמר רב פפא: מימר אמר העם הארץ — איהו [רב פפא], הא אותבן [הרי הוא הושיב אותי בתחילה], ורק שליחא דבי דינא הוא דלא מיפיים מינאי, שלא עשיתי לו טובה ואינו אוהבי.

ואמר רבה בר רב הונא: האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי — לא ליקדים צורבא מדרבנן וליתיב לפני הדיין, לפני שיגיע בעל דינו העם — הארץ, על אף שהוא יושב ושותק. משום דמיחזי נראה הדבר כמאן דסדר ליה דיניה, יחשדו שהוא מטעים דבריו לדיין לפני שהגיע בעל דינו, ואמרינן לקמן, מי שמטעים את דבריו לדיין

שלא בפני בעל דינו, עובר בלא תשא שמע שוא.

ולא אמרן שאסור לו לצורבא מדרבנן להקדים ולשבת לפני הדיין, אלא דלא קביע ליה עידניה, שאין לו זמן של קביעות ללמוד עם הדיין. אבל אי קביע ליה עידניה לאותו צורבא מרבנן ללימוד עם הדיין — לית לן בה. כי מימר אמר העם הארץ: בעידניה טריד! טרוד הוא בקביעות זמן הלימוד, ואין הוא חושד שמא יסדר הצורבא מדרבנן את דבריו לפני בואו.

ואמר רבה בר רב הונא: האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא, וזילא ביה מילתא למזיל לבי דיינא דזוטרא מיניה לאסהודי קמיה, שאין זה לכבודו להופיע ולהעיד בפני דיינים הקטנים ממנו, לא ליזיל! מותר לו להמנע מלהעיד, משום כבודו.

אמר רב שישא בריה דרב אידי: אף אנן נמי תנינא שכבוד תלמידי חכמים דוחה עשה שבתורה: דתניא, מצא שק או קופה, ואין דרכו של המוצא ליטול לעצמו משום היותר זקן או תלמיד חכם, שאין זה מתאים לכבודו, הרי זה לא יטול, ואינו עובר על "לא תוכל להתעלם", לפי שנאמר 'והתעלמת' — פעמים שאתה מתעלם!

והני מילי שמותר לו לצורבא מדרבנן להמנע מלהעיד משום כבודו, בממונא. אבל באיסורא, שעל ידי עדותו הוא יכול למנוע עשיית איסור⁽⁵⁾ [כגון שעומדים להתיר אשה להנשא משום שפסקו לה שמת בעלה והוא יודע שבעלה עדיין חי] — "אין חכמה ואין

תבונה ואין עצה לנגד ה'!" [משלי כא].

וכן אמרו: כל מקום שיש בו חילול ה', אין חולקין כבוד לרב. כי עדיף לעשות רצון ה' במניעת איסורים, יותר מאשר כבודו של התלמיד חכם.

רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא. אתא לקמיה דאמימר להעיד לפניו. אורתבינהו אמימר לכולהו.

אמר ליה רב אשי לאמימר: כיצד הושבת גם את העדים? והאמר עולא: מחלוקת רבי יהודה וחכמים אם מותר לשבת לפני הדיינים היא רק בבעלי דינין, אבל בעדים דברי הכל בעמידה?

אמר ליה אמימר: האי עשה והאי עשה [ו'ועמדו האנשים' הוא מצות עשה, וכבוד תלמידי חכמים גם הוא מצות עשה]. ועשה דכבוד תורה עדיף!

[סימן: סניגרון, בור, גזלת, מרמה].

תנו רבנן: מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו, שלא ינסה לחזק את יסוד דינו בשעה שהוא עצמו לבו נוקפו אם הוא אמת. [או שלא ימליץ בפני בעל הדין כיצד לטעון — פירוש הר"ח] —

תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק!"

ומנין לדיין שלא ישב תלמוד בור לפניו כדי שלא יטעהו בדבריו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

5. בתוס' ד"ה אבל איסורא, כתבו, שגנאי גדול מתיר באיסורין, ואילו בממון יש היתר אפילו

ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן, וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן, מנין שלא יצטרף עמו, לא לדין ולא לעדות, על אף שהוא עצמו יודע שזוהי האמת, תלמוד לומר: מדבר שקר (6) תרחק;

ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה, שהכיר מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת, אך כי אין הוא יכול להוכיח זאת, שלא יאמר הואיל והעדים מעידים ואין אפשרות להפריך עדותם' אחתכנו לדין כפי שמתקבל בעדותם ויהא קולר [שלשלת העוון] תלוי בצואר העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק;

ותמהינן: וכי האי, "מדבר שקר תרחק" נפקא? הא ודאי שקורי קא משקרי, שמעיד התלמיד שהוא עצמו ראה איך נוצר החוב, בעוד שהוא לא ראה אלא רק האמין לרבו, ורחמנא אמר: לא תענה ברעך עד שקר?!

מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה, שהכיר מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת, אך כי אין הוא יכול להוכיח זאת, שלא יאמר הואיל והעדים מעידים ואין אפשרות להפריך עדותם' אחתכנו לדין כפי שמתקבל בעדותם ויהא קולר [שלשלת העוון] תלוי בצואר העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק;

א-א

ומשנינן: אלא, כאן מדובר בכגון דאמר ליה רבו: ודאי חד סהדא אית לי, ותא אתה, קום התב, ולא תימא ולא מידי, דהא לא מפקת מפורמך שקרא, אלא כוונתי היא שהנתבע יודה מעצמו על האמת, כי בראתו אותך יחד עם העד יחשוב שיש לי שני עדים. ואפילו הכי אסור לעשות כן, משום שנאמר: מדבר שקר תרחק!

[סימן: תלת"א, תלמוד, ותל"ת, בעלי"י חו"ב, סמרטוט, שומ"ע, ומטעי"ם].

מנין לנושה בחבירו מנה, שלא יאמר אטעננו במזאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה, ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר, על תביעת קרקעות שיש לי עליו, ואין נשבעין עליה? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לתלמיד שיושב לפני רבו הדין, ורואה התלמיד זכות לעני וחוב לעשיר, ורבו אינו רואה זאת, מנין שלא ישתוק התלמיד, אלא יעיר על כך לרבו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיתמרנו, ואסתרנו, ואבננו משלי, כדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק! [השקר הוא בשתיקתו, שאינו מתקן את רבו לפני שיגמור את הדין].

באיסורים הוא רק באופן של דחיה, ולכן רק גנאי גדול דוחה. אבל בממונות הוא פטור במצוה, וכגון בהשבת אבידה, שאם ההשבה אינה לכבודו של המוצא, נאמר פטור במצות השבת אבידה, וזה נאמר גם בגנאי קטן.

בגנאי קטן. ומבאר הגר"ש [בשיעורים למסכת בבא מציעא סימן כד] שההיתר מצד כבוד הבריות יש לו שני אופנים: האחד, באופן של דחיה, כמו עשה דוחה לא תעשה, והשני, באופן של פטור במצוה.

6. הקשה המהרש"א, מדוע עד אחד המעיד

ובזה חלוקים איסורים מממון, שכבוד הבריות